

Попова Д. А. к.пед.н., доцент., Лавренюк А. Ю., ст. V курсу історико-філологічного факультету (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне)

ЗАСОБИ ЗОРОВОЇ НАОЧНОСТІ НА УРОЦІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ

Анотація: У статті досліджено особливості формування інішомовної компетентності в учнів середньої школи на уроках іноземної мови за допомогою засобів зорової наочності. Обґрунтовано, що зорова наочність сприяє ефективному вивченню іноземної мови, кращому розумінню нового матеріалу та зростанню інтересу до вивчення нової мови. Розкрито, що сучасна система засобів наочності є недостатньо розвинутою через стрімкий розвиток науки і техніки, тому існує необхідність в провадженні нових засобів наочності та мультимедійних технологій.

Ключові слова: зорова наочність, експеримент, іноземна мова, нетрадиційна методика, мультимедійні засоби навчання.

Аннотация. В статье исследованы особенности формирования иноязычной компетентности у учащихся средней школы на уроках иностранного языка с помощью средств зрительной наглядности. Обосновано, что зрительная наглядность способствует эффективному изучению иностранного языка, лучшему пониманию нового материала и росту интереса к изучению нового языка. Раскрыто, что современная система средств наглядности является недостаточно развитой через стремительное развитие науки и техники, поэтому существует необходимость в производстве новых средств наглядности и мультимедийных технологий.

Ключевые слова: зрительная наглядность, эксперимент, иностранный язык, нетрадиционная методика, мультимедийные средства.

Annotation. The article investigates the features of the formation of foreign language competence of secondary school students on the lessons of foreign language with the help of visual aids. It is substantiated that the visual aids contributes to the effective learning of a foreign language, better understanding of new material and increasing interest in learning a new language. The modern system of visual aids is not sufficiently developed through the rapid development of science and technology, so there is a need for the production of new means of visual aids and multimedia technologies.

Key words: visual aids, experiment, foreign language, alternative methods, multimedia learning.

На сучасному етапі розвитку суспільства обсяг та складність інформаційних потоків досить великий і з кожним роком збільшується. Тому традиційна система навчання у загальноосвітніх закладах потребує постійного удосконалення на основі сучасних досягнень науки та техніки, що пов'язано з покращенням методики організації та проведення навчального процесу.

Сьогодні педагоги та вчені шукають такі засоби, які сприяли б міцному засвоєнню навчального матеріалу, формуванню вміння самостійно вчитися, забезпечували інтелектуальний розвиток. Одним із таких питань, яке вимагає перегляду є використання засобів наочності під час формування знань і вмінь школярів у процесі навчання іноземної мови.

Засоби навчання є важливим невід'ємним компонентом навчального процесу з іноземної мови в середніх навчальних закладах. Визначення засобів навчання – це відповідь на запитання «За допомогою чого навчати?».

Усі засоби навчання іноземної мови призначені для вчителя і для учня. Комплект для вчителя складається із Державного стандарту з освітньої галузі «Іноземна мова», книжки для вчителя, посібника для позакласної роботи, набору фоно- і відеофонограм, таблиць, малюнків, збірника вправ, магнітної дошки, набору слайдів, діафільмів. Комплект для учня включає підручник, книжку для читання, довідники, словники, роздавальний навчальний матеріал, вправи на друкованій основі або на аудіокасеті, відеограми, комп'ютерні програми [1, с. 76].

Англійська мова є провідною та полінаціональною мовою, її вивчають у всьому світі. Тому процес її вивчення у школі є глибоко та чітко вмотивованим, що постає одним із важливих чинників у процесі становлення сучасного учня. Сьогодні система засобів навчання є недостатньо розвинута, що зумовлене стрімким розвитком науки та техніки. Педагогам не вистачає навиків поєднання традиційної методики з інноваційними технологіями навчання.

Застосування нових видів навчальної зорової наочності викликає потребу подальшого теоретичного обґрунтування нових методичних положень, основаних на ретельних експериментальних дослідженнях. Тому це дослідження є ефективним в розробці нової методики з використання засобів зорової наочності у навчальному процесі з іноземної мови.

Дослідженням цієї проблеми займалося багато вітчизняних та зарубіжних вчених. Психоло-педагогічні засади використання засобів зорової наочності на уроках іноземної мови було розглянуто в працях таких вчених як: И. Т. Ерчак «Психологические особенности развития иноязычной речи у школьников и студентов» [2]; А. І. Зільбер-штейн «Питання наочності в навчанні: наукові записки кафедри педагогіки та психології» [3]; И. А. Зимняя «Психология обучения иностранным языкам в школе» [4]; С. Ю. Ніколаєва «Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах» [5].

Проблеми та недоліки цієї проблеми було висвітлено в працях провідних педагогів минулого, таких як: Я. А. Коменський «Избранные педагогические сочинения» [6]; Й. Г. Песталоцци «Избранные педагогические сочинения» [7]; К. Д. Ушинський «Вибрані педагогічні твори» [8].

Мета нашої статті полягає у дослідженні засобів зорової наочності, а також у дослідженні ефективності їх використання на уроках іноземної мови, що забезпечує вищий рівень засвоєння нового матеріалу.

Під час дослідження використовувались такі методи: критичний аналіз літературних джерел; вивчення та узагальнення позитивного досвіду роботи вчителів, які досягли видатних результатів у навчально-виховному процесі; емпіричні методи – спостереження, опитування, колективні та індивідуальні бесіди; педагогічний експеримент; методи статистичної обробки результатів експерименту.

Засоби наочності – це компонент навчально-методичного комплексу при вивченні іноземної мови, який надає суттєву допомогу при кращому розумінні та засвоєнні лексичних одиниць, граматичних структур, фонетичного аспекту мови.

Під засобами навчання розуміють знаряддя і матеріали навчального процесу, які допомагають учителю організувати ефективне навчання іноземної мови, а учням – ефективно оволодіти нею. Засоби навчання суттєво впливають на якість знань учнів та їхній розумовий розвиток.

Зорова наочність використовується як зразок, на який учні опираються при співставленні слова і його схематичного значення. Дуже часто зорова наочність стає єдиним засобом, який може допомогти учневі зрозуміти ту чи іншу лексичну одиницю. Засобами зорової наочності є: малюнки, фотографії, слайди, роздатковий матеріал, репродукції портретів, стенди, таблиці, схеми, колажі, відеофільми, електронні дошки, та інші мультимедійні засоби.

В основу використання зорової наочності покладено низку принципів:

1. Принцип доступності подачі зображення. Це означає, що вербальний матеріал, який подається за допомогою засобів наочності має бути зрозумілим та знайомим учням. В іншому випадку наочність не буде корисною, а навпаки лише спантеличить учнів;

2. Принцип доступності форми зображення. Цей принцип застерігає вчителя від використання все нових і нових форм зображення. Учні повинні звикнути до певних засобів наочності і зіставляти їх із сформованим у них змістом;

3. Принцип композиційної організації. Згідно цього принципу матеріал має бути поданий в логічній послідовності. Реалізація даного принципу здійснюється також за рахунок правильного гармонійного, кольорового зображення. Ось чому слід використовувати яскраві малюнки, різнокольорові

схеми, таблиці та інші засоби, що є запорукою зацікавлення з боку учнів новим навчальним матеріалом;

4. Принцип художньої ідентичності. У процесі оформленні засобів наочності потрібно намагатися відтворити максимально реальне зображення [9, с. 72–75].

Таким чином реалізація принципу наочності у процесі навчання іноземної мови забезпечує успішне оволодіння іншомовною мовленнєвою діяльністю в говорінні, аудіюванні, читанні, письмі, оскільки слухова і зорова наочність виконує функцію зразка іншомовного мовлення і служить стимулом до мовленнєвої діяльності учнів.

У XVII ст. чеський педагог Я. А. Коменський вперше теоретично обгрунтував необхідність використання наочного матеріалу в процесі навчання. Ним було визначено, що основою навчання має бути чуттєве пізнання, чуттєвий досвід школяра: «Все, що учні повинні вивчити, потрібно викладати їм так доступно, ніби вони мають перед собою свої п'ять пальців. А для того, щоб все сприймалося легше, потрібно, наскільки лише це можливо, залучати до сприймання зовнішні чуття». Тобто діяльність зовнішніх органів чуттів Я. А. Коменський вважав всеохоплюючою. При цьому він підкреслював, що наука, або процес пізнання предметів, є не чим іншим, як їх внутрішнім спогляданням, а тому потрібний як відповідний спосіб, щоб бачити предмети такими, якими вони є, так і потрібний метод, за допомогою якого предмети так представлялися б розумові, щоб він сприймав і осягав їх правильно і легко.

Цим методом і стало сформульоване Я. А. Коменським ще у XVII ст. «золоте правило»: «Нехай буде для учнів золотим правилом все, що тільки можна давати для сприйняття чуттями, а саме: видиме – для сприйняття зором, що чуємо – слухом, запах – нюхом, що підлягає смаку – смаком, доступне дотику – шляхом дотику. Якщо будь-які предмети одразу можна сприймати декількома чуттями, нехай вони відразу охоплюються декількома чуттями». І, вкотре обгрунтувавши це твердження, робить висновок: «Отже, чим більше знання базується на відчутті, тим воно достовірніше» [6].

К. Д. Ушинський наголошував, що наочність має особливо велике значення на початкових етапах навчання, оскільки «дитяча природа виразно потребує наочності». Дитина, підкреслював він, «мислить формами, барвами, звуками, відчуттями взагалі. Таким чином, надаючи початковому навчанню форм, барв, звуків, словом, роблячи його доступним якнайбільшій кількості чуттів дитини, ми робимо разом із тим навчання доступним».

Вчений розумів наочність як дидактичний принцип, який пронизує як зміст, так і окремі методи та прийоми навчання і взаємопов'язаний з усіма іншими дидактичними принципами, які є «необхідними умовами навчання» [8].

Ю. М. Безкоровайна переконана, що наочність – це не мета, а засіб, що сприяє ефективному навчальному процесу. Завдяки використанню наочності на заняттях в середній школі активізується процес вивчення іноземної мови, а це сприяє розвитку креативності учня [10].

З метою перевірки ефективності використання засобів зорової наочності на уроці іноземної мови в основній школі, було проведено експериментальне дослідження. Процедурою експерименту передбачалося, що в експериментальній групі буде проведений урок з традиційною методикою та урок з використанням великої кількості засобів зорової наочності.

Для того, щоб виявити ефективність цієї методики, перед початком експерименту було зафіксовано дані учнів експериментальної групи. Отримані результати зафіксовані у табл. 1 і, відповідно, результати було розділено на три рівня засвоєння нового матеріалу. Низький рівень – учні, які не запам'ятали нової лексики, не могли дати відповіді на запитання, не виконали домашнього завдання. Середній рівень – учні, які частково засвоїли нову лексику, відповідали на питання з допомогою вчителя та робили несуттєві помилки у виконанні завдань. Високий рівень – учні, які повністю запам'ятали новий матеріал, самостійно давали відповіді та правильно виконували всі завдання.

Таблиця 1

Результати спостереження під час уроку з традиційною методикою викладання

Група	Показник	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
Експериментальна група 15 учнів	Кількість учнів	4	7	4
	Відсотки	26,67	46,67	26,67

Після проведення спостереження та аналізу отриманих результатів був розроблений план-конспект уроку з англійської мови зі запропонованою методикою, до якої входило максимальне використання засобів зорової наочності. Використовувались такі засоби: різноманітні флеш-картки, малюнки, роздатковий матеріал, мультимедійні технології. Результати проведеного експерименту наведені в табл. 2.

Наведені показники засвідчують ефективність запропонованої методики, оскільки рівень знань в учнів значно підвищився. Низький рівень в групі зменшився, а середній та високий значно збільшилися.

Отже, якщо використовувати засоби зорової наочності на всіх уроках, то рівень успішності школярів значно підвищиться, завдяки чому учні будуть засвоювати більше матеріалу, а також отримувати задоволення від вивчення англійської мови.

Таблиця 2

Результати спостереження під час проведення експериментального уроку

Група	Показник	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
Експериментальна група 15 учнів	Кількість учнів	1	5	9
	Відсотки	6,67	33,33	60

Одне з головних завдань вчителя полягає в тому, щоб зацікавити учнів вивчати нову мову. Тому, учні вивчаючи іноземну мову мають отримувати задоволення та вивчати її не тільки в урочний час, але й у позаурочний. Уроки англійської мови дозволяють використовувати найрізноманітніші засоби та технології, однак, більшість вчителів користуються лише звичними засобами.

Отримавши всі результати дослідження можна прослідкувати ефективність впливу засобів зорової наочності під час навчання іноземної мови. На рис 1. висвітлені результати експериментальної групи.

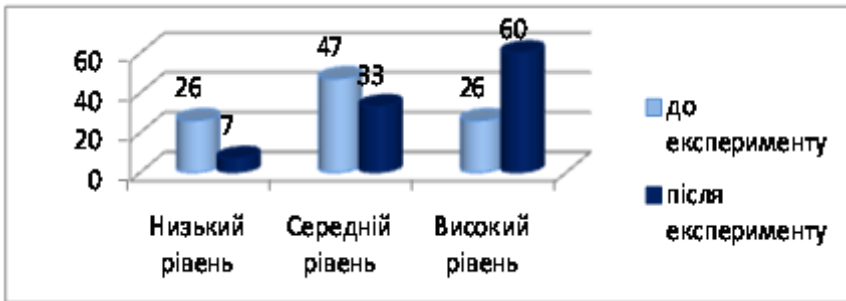

Рис. 1. Порівняльна діагностика рівня засвоєння знань до і після проведення експерименту

Ці дані засвідчують, що низький рівень засвоєння знань в експериментальній групі зменшився на – 19 %, середній рівень зменшився на – 14 %, а високий рівень збільшився на – 34 %. Отже, наведені показники підтверджують ефективність цієї методики на уроках іноземної мови.

Таким чином, критичний аналіз методичної літератури, бесіди з вчителями англійської мови середніх класів загальноосвітньої школи, спостереження за технічним розвитком та впровадженням його у навчальний процес з англійської мови, показали, що загальний недолік в тому, що вчителі не можуть замінити традиційну методику нетрадиційною. Вони

звикли працювати лише з простими засобами наочності, такі як підручник, зошит, картини. На жаль, дуже мало вчителів впроваджують у свою методику використання різноманітних нових сучасних технічних засобів та мультимедійних технологій.

Для навчання іноземної мови особливе значення мають засоби зорової наочності, які допомагають учителеві на всіх етапах роботи над мовним матеріалом, розвивати в учнів потрібні мовні уміння і навички. Наочність у процесі навчання іноземної мови виступає початковим моментом, джерелом і основою придбання знань, є засобом навчання що забезпечує оптимальне засвоєння навчального матеріалу і його закріплення у пам'яті, утворює фундамент розвитку творчої уяви і мислення, є критерієм достовірності набутих знань.

У новому навчальному році перед вчителем іноземної мови постає необхідність вирішення багатьох досить складних і водночас цікавих проблем, успішне розв'язання яких вимагатиме від нього професійної підготовки. Одним з таких питань є добір ефективних засобів навчання. Тому вчителю слід орієнтуватися не тільки на традиційні засоби навчання, але враховувати нові досягнення науки та техніки, а також тенденції розвитку сучасної педагогічної практики, нові методичні погляди та прийоми навчання.

1. Палій О. А. Методика навчання іноземної мови у загальноосвітніх закладах / О. А. Палій, І. Ф. Андрійко, С. В. Тезікова, С. І. Потапенко, Г. С. Чекаль. Підручник. – К. : Академія, 2010. – 328 с. **2.** Ерчак И. Т. Психологические особенности развития иноязычной речи у школьников и студентов. Дисс.... канд. псих. наук. – Минск, 1978. – 130 с. **3.** Зільберштейн А. І. Питання наочності в навчанні : наукові записки кафедри педагогіки та психології / під ред. А. І. Зільберштейна. – Харків, 1958. – Т. 24. – 187 с. **4.** Зимняя И. А. Психология обучения иностранным языкам в школе. – М. : Просвещение, 1991. – 220 с. **5.** Ніколаєва С. Ю. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: [підручник]. Вид. 2-е, випр. і перероб. / Кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. – К. : Ленвіт, 2002. – 328 с. **6.** Коменский Я. А. Избранные педагогические сочинения : в 2 т. / Я. А. Коменский; под ред. А. И. Пискунова. – М. : Педагогика, 1982. – Т. 1. – 656 с. **7.** Песталоцци Й. Г. Избранные педагогические сочинения: в 3 т. / под ред. М. Ф. Шабаевой. – М. : Акад. пед. наук РСФСР, 1963. – Т. 2. – 1963. – 563 с. **8.** Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори: в 2 т. / К. Д. Ушинський; пер. з рос. ред. В. М. Столетов. – Т. 2 : Проблеми російської школи. К. : Радянська школа. – 1983. – 358 с. **9.** Белова Л. В. Некоторые приёмы работы с картинками на уроке английского языка / Л. В. Белова, Л. К. Рохманкулова // ИЯШ. – 1991. – № 2 – С. 72–75. **10.** Безкоровайна Ю. М. Унаочнення як засіб формування іншомовної лексичної компетенції учнів // Студентський науковий альманах факультету іноземних мов, 2009. Вип. 1(6) – С. 230–234.

Рецензент: д.пед.н., доцент Кристопчук Т. С.